

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 ft., félévre 2 ft., negyedévre 1 ft.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Köz művelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az osztrák-magyar birodalomban f. évi április 24-én nagy ünnep lesz. I. Ferencz József császár és apostoli király és Erzsébet császárné és királyné ő Felsegeik házassági frigyöknek 25-ik évfordulóját fogják a birodalom millió népeinek örömujjongása közt megülni.

Oly ünnep, melynek hasonmását a habsburgi uralkodók 300 éves történetének lapjain hiába keressük, s mely hazánk viharos eseményekkel telt történetének árnyképeire az újabb idők alakulásainak és nemzeti fejlődésünk komoly léptekkel haladó mozgalmainak fényt veti, s egy szebb jövőre mosolygó arcát tünteti szemeink elé.

Az országok és nemzetek élete az uralkodók életével elválaszthatatlan kapcsolatban van. Azoknak bölcsesége ezeknek emelkedését; azoknak szeretete ezeknek ragaszkodását; azoknak gondossága ezeknek jóllétét; azoknak isteni kegyelem erejével kifejtett munkássága és törekvése ezeknek biztonságát és boldogságát szokta oksági szükségszerűséggel előidézni és megszilárdítani.

Az isteni Gondviselés nemcsak az osztrák-magyar birodalom, hanem különösen édes magyar hazánk fölé derítette föl szebb napjait akkor, midőn az I. Ferencz József császár és Erzsébet császárné közt 1854 április 24-én létesült házassági szent frigyét mennyei kegyelmével megszentelte s a népek üdvös kormányzására annyira szükséges bölcseséggel és segítő malasztal megáldotta s így a birodalom népei jóllétének biztos reményét letette.

Magyarország 1854 ben kevésbé tudott örömeinek kifejezést adni, a nemzet szívöröme a közeli mult emlékei bánatot borítottak; de 1867-ben szent István első magyar király szelleme az ország bércei fölött jótékony sugárként lövelt keresztül s a nemzet szívében az apostoli király fején tündöklő korona nemesebb lüktetést, szent érzelmeket s örömbredést keltett föl.

Ma már egy szebb multra tekinthetünk vissza, a nemzet reményeinek föl villanó sugara napfényre alakult; ma már a koronás király atyai kormányzásának eredményeire mutathatunk; ma 1879 április 24-én a király és királyi asszony ünnepén boldog örvendezés tölti el szívünket s lelkesedéssel áldjuk a Gondviselést, hogy ily uralkodó családdal kegyeskedett megajándékozni nemzetünket.

Nem tuláradó érzélgés vezetni tollunkat. A tények kétségtelen bizonyítékai szolgálnak indokul az örömlelkedésnél s egyszersmind hívják föl figyelmünket arra, hogy a felséges uralkodó család kegyeletes ünnepéből tanulságokat is merítsünk.

Magyarország drága kincs gyanánt őrizte mindig törvényen alapuló alkotmányát s sirt a hon nemtője is, ha ettől megfosztva látta a drága hazát. Ezért lángol nemes szeretet tüze a magyar honfium szívében a király iránt, ki a drága kincset vele együtt kegyelettel őrizi és fejleszti. Ezért és ekkor képes csak hevülni honszerelme, s nemcsak valóban érzi, hanem kész is „vitam et sanguinem“ áldozni királyért és hazáért. I. Ferencz József apostoli királyunk nemes törekvése folytán nemcsak újra született hazánk alkotmánya, hanem erősebb fejlődésnek indult s a birodalom másik felére nézve is áldásos eredménnyel volt összekötve. Ő nemcsak eloszlatta a multból fenyegető vészfelhőket, midőn hamvaiból fölélesztette a nemzeti szabadságot s ennek biztosítékát az alkotmányos országglást, hanem még akkor is, midőn pártviszályok vagy belülről fenyegető válságok veszélyeztették annak fönmaradását, királyi tekintélyének súlyát vetette közbe s elhárította a fenyegető vészt, megmentette az alkotmányt az ország számára.

A tanulságot ebből könnyű levonni. Lépjen előtérbe ezen ünnepély emlékenél a honfium szív őszinte érzete. Az alkotmányos király iránt alattvalói hódolat érzése lebbenjen át keblünk dobbanásain s hü ragaszkodással adózzunk a legelső magyar ember szabadságszeretetének. Egyszersmind dobbanjon meg magasabb lüktetéssel a hazaszeretet minden honfium szívében: mert nem szeretheti az királyát, ki nem szereti hazáját, s hiába mondja, hogy lángol hazájáért az, kinek szíve nem lángol a királyért.

Az országot szerencsétlenségek sujtották; szárazság, éhség, árvíz, járvány szedte áldozatait s a

nemzet fölé szomorú képet borított. A király nem késett osztozni a szenvedésben, nem zárta el szívét népei szomorú sorsa előtt, s ha nem kiáltottak is, szavukat meghallotta. Szeged pusztulása felett hullatott könnyei drága gyöngyök voltak, melyek a Jeruzsálem felett kesergő Megváltó képét idézik vissza lelkünkbe, s melyek szent István koronájának ékköveinél szebben fognak tündökölni a magyar történelem láthatárain s az ország polgárainak szívegén.

Vigyük azért neki kedves családi ünnepén a nemzet hálaérzetét. S hogy valóban hálásak vagyunk, tényekkel ügyekezünk bebizonyítani, rendszeretünkkel s alattvalói kötelességeink teljesítésével megkönynyíteni törekedvén a kormányzást s az országos feladatok nehéz kérdéseinek megoldását.

Magyarország a Mária országa. A magyar katholicismus testvéri kézzel ölelte át mindig a nemzeti fejlődést, de sokszor mostoha kezek viszonzását kellett tapasztalnia. A szabadság védelmére kinyújtotta természetfölötti kegyelem által támogatott karjait a kath. egyház, de sokszor az ő saját szabadságait látta békóba verve vagy megbénítva. Az egyház fájó szívét az apostoli király mint fővédnök mindig megvigasztalta; a nehézségeket eltávolította, a sérelmeket orvosolta s a kettős kereszt védve alatt isteni sugallattal a kath. hit és ennek letéteményese az egyház mint a valódi keresztény polgáriasodás és művelődés nagyjelentőségű intézménye felett apostoli szellemmel őrködött, azt céljainak elérésében gyámolította, annak jótékony befolyását a népek boldogítására elismerte s működését üdvössé tette.

A kath. egyház hívói nem maradhatnak háttérben a királyi pár szép ünnepén. Az egyház rendelkezik elég eszközzel arra, hogy ily alkalom előfordulásánál ohajtása szerint érvényesítse szándékait és céljait. Anyagi hatalom és erő tekintetében nem versenyeznek, de a lelkekre szellemi hatalmánál fogva tud hatni. Megszólaltatja templomainak oltárai előtt a nagy apostolnak a hivek szíveiben is mélyre hatott szavait: „Kérlek, hogy mindenekelőtt legyenek könyörgések, imádságok, kérések, hálaadások minden emberekért; a királyokért és mindazokért, kik méltóságban vannak, hogy nyugalmas és csendes életük legyen teljes áhitatosságban és tisztességben.” (Tim. I. 2, 1—2.) És az oltárok füstölögnek, a szent ének zengelme hangzik, a szívek imája ég felé száll s esdekkel a királyért s a királyi asszonyért, az ország őrangyaláért.

Nem szükség tovább folytatni az elmélkedést. Az óra út. A templomok tornyaiban zugó harangok szava hi az Ur oltárához, hogy rójuk le szent kötelességünket az alkotmányos érzelmű, a nemzet sorsában részvétellel osztozó, egyházat és hazát szeretve védő dicső apostoli királyunkért és királyi asszonyunkért.

Lépjünk tehát a templomba. Imádkozunk az ég hatalmas Urához, hogy mind dicsően uralkodó apostoli királyunkat, mind pedig szeretett királynénkat, hazánk legkegyesebb asszonyát és védangyalát halmozza el mennyei áldásával s ajándékozza meg hosszas élettel. Az ég meg fogja hallgatni hitérettel mondott imánkat.

A királynak erőt fog adni, hogy népeit bölcs kormányzattal boldogíthassa; a népek szíveit is meg fogja áldani s fölgnyulasztani, hogy az uralkodóért szeretettől lángoljanak. A kettős áldásból pedig kel a szép jövőendő napja, midőn boldog nép boldog királynak fog hódolni, s a király boldog lesz, ha népét boldogulva fogja látni.

Biró Béla.

Az erdélyi főpásztor, papság és hívők fölirata
ő Felsegeik ezüstmenyekzője alkalmából.

Császári és apostoli királyi Felség!

Legkegyelmesebb Urunk!

Az isteni gondviselésnek jótéteményei között, melyekkel anyaszentegyházunk és édes hazánk a közelebb lefolyt negyedszázad alatt megáldott, legkitünőbb helyet foglal el a 25 éves házassági szövetség, melynek jubilaris örömet császári és apostoli királyi Felségtek, az osztrák-magyar birodalom hű népeinek lelkesült örvendezése között most ünnepelünk.

Áldás és jótétemény császári és apostoli királyi Felségtek negyedszázados házassági szövetsége a legmagasztosabb példa által, mely az ösbirodalomban szétragyogva, követendő mintaképe lett a boldog házasságnak, mely Krisztus és anyaszentegyháza közötti viszonyt jelképezi.

Áldás és jótétemény e huszonöt éves házasság azon boldogság összeségében, melyet az édes hazánkban szétárasztott, midőn császári és apostoli királyi Felségednek népei javára intézett legfelsőbb gondoskodásában és törekvéseiben örök hálánkra méltó magasztos részvétellel osztozott mindenkor és mindenben Felséges császárnénk és apostoli királynénk, kiből édes hazánknak valódi felséges anyját és jóltevő angyalát tiszteljük.

Áldás és jótétemény e jubilaris házasság a fenséges gyermekekben is, kikkel a mindenható Ur Isten e boldog szövetséget megáldotta, s a kik magasztos fejlődési erényeik által egyházunk és édes hazánk felvirágzásának és boldogságának alapos reményét és biztosítékát képezik.

Ezen áldás és jótétemény legélelnebb érzetében alattvalói legmélyebb hódolattal sietünk mi, az erdélyi egyházmegyének püspöke, papsága és hivei határtalan örömlünk és szerencsekívánatainkat császári és apostoli királyi Felséged előtt boldog házassága jubilaris napjához kifejezni, legnagyobb örömlünknek tartván, hogy e magasztos napon Isten szent oltára előtt leborulva, valamint hálát adandunk a kitünő jótétemény- és áldásért, melylyel egyházunkat és édes hazánkat császári és apostoli királyi Felségtek negyedszázados házassága által boldogította, szintugy legbuzgóbb imával kéréndjlük Istentől a még nagyobb kegyelmet, hogy császári és apostoli királyi Felségtek boldogító uralkodásának jótéteményeit áldó egyházunk e fenséges házasságnak majd ötven éves évfordulati napját is, hasonló lelkesült öröm és hű ragaszkodás nyilvánításai között ünnepelhesse.

Kik egyébiránt császári és apostoli királyi legmagasabb kegyelmébe magunkat ajállva, legmélyebb alattvalói hódolattal és hűséggel vagyunk

Császári és apostoli királyi Felségednek
Károly-Fehérvárt, 1879. ápril hava 13-án

legalázatosabb alattvalói :
(Következnek az aláírások.)

Az erdélyi főpásztor dr. Fogarasy Mihály ő Nagyméltósága 30,000 frt alapítványa.

Lapunk utóbbi számaiban megemlékeztünk a jó-teteményeivel egész Erdélyt elárasztó főpásztor azon alapítványáról, melyet ő Felségeik ezüstmenyekzője alkalmából tett, azt is megígérvén olvasóinknak, hogy a részleteket később fogjuk ismertetni. Azon helyzetben vagyunk most, hogy ígéretünket beválthatjuk s az alapítvány nagy horderejűségét és részleteit tartalmazó két levelet közzé tehetjük.

1. Az erdélyi főpásztor levele a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Ministerhez:

„Nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister Ur!

Ő császári és apost. királyi Felségének, a mi legkegyelmesebb fejedelmünknek Erzsébet császárné és királyné ő Felségével kötött áldásos házasságának folyó évi április 24-én országszerte megünneplendő 25-ik évfordulójának emlékét, a gondjaimra bízott egyházmegegében megörökítendő, elhatároztam, hogy az örvendes ünnep emlékeül, a még sok hiánynyal küzdő népiskolai nevelés emelésére és előmozdítására, alattvalói hálám csekély jeléül **30,000** forintot, azaz harmincezer forintot szenteljek. Ezen összegből 12,000 frt készpénz a Sz.-Udvarhelyen emelendő nagyobb szabású diszes r. kath. leánynevelő-intézet felépítésére fog fordítottatni, 5000 frt készpénz a nagyszebeni ferenczrendi apácák leányneveldejének kibővítésére fog szolgálni, mely célra ő császári és apost. királyi Felsége is fejedelmi bőkezűséggel a mult évben 3000 frtot méltóztatott legkegyelmesebben adományozni; 13,000 frtot, és pedig 10,000 frtot magyar aranyjaradéokban, 3000 frtot erdélyi földtehermentesítési kötvényekben, örökös alapítványképen szegény rom. kath. tanítók fölsegítésére, az erdélyi r. kath. elemi iskolaalapban helyezendek el, hogy így az említett elemi iskolaalap a reá nehezülő kiadásokat könnyebben hordozhassa, mert köztapasztalás szerint ezen alap a nagy szükséggel szemben oly csekély jövedelemmel rendelkezik, miszerint az erdélyi kath. status a jövedelem gyarapítása szempontjából elhatározta a közadakozáshoz fordulni, s a gyűjtés már meg is kezdett.

Az erdélyi földtehermentesítési kötvényekből 1000 frt a sárpataki, 1000 frt a magy.-zsákodi és 1000 frt az alcsernátoni rom. kath. tanítói állomások jobb javadalmazására fog fordítottatni. A 10,000 frt magyar aranyjaradék-kölcsön kamatjainak mely népiskolákra leendő fordítását ezután határozandom meg.

Nagyméltóságú Minister Ur! A Felséges uralkodópár ezüstmenyekzőjének emlékét Székely-Udvarhelyen századokon át diszes leánynevelő-intézet fogja hirdetni,

s a magas ünnepély emléke élni fog azon tanítók szívében is, kik az alapítvány segélyével az élet terheitnek hordozására képesebbekké tétetnek; én magam pedig boldognak érzem magamat, ha a Felséges uralkodó ház iránt őszinte ragaszkodásom, alattvalói törhetlen hűségem és változhatlan hálám jeléül tett ezen alapítványom kegyesen fogadtatik.

Midőn ezeket tiszteletteljesen Nagyméltóságod magas tudomására hozom, megragadom az alkalmat azon őszinte nagy tisztelem kifejezésére, melylyel van szerencsém lenni stb.“

2. A nagyméltóságú vallás- és közoktatási minister köszönő levele a főpásztor ő Nagyméltóságához:

„Nagyméltóságú Püspök Ur!

Ő Felségeik ezüstlakodalma alkalmából tett nagylelkű alapítványait a nőnevelés és népoktatás érdekében, szerencsém leend azonnal Felséges urunk és királyunk tudomására hozni.

Addig is fogadja excellentiád legmelegebb köszönetem e nemes tetteért.

Excellentiád e cselekvése által méltányolja korunk azon irányát, mely szerint, ha műveltséget akarunk terjeszteni, azt a nőnél kell kezdenünk.

A nő a társadalomban oly előkelő helyet foglal el, hogy törekvéseink a magasabb műveltség felé hajótörést szenvednek, ha a nők hajlamait s rokonszenveit nem tudjuk megnyerni, mit csak a nők jobb nevelése s oktatása által érhetünk el; a mi egyszersmind a frivolitás ellen is a legjobb óvszer.

Ep oly dicséretes Excellentiád gondoskodása a néptanítók sorsáról; mert csak úgy leszünk képesek jobb elemeket megnyerni a népoktatás részére, ha róluk gondoskodunk.

Az állam maga kizárólag azt kellő mértékben nem teheti, kell, hogy az egyház és társadalom s mindazon egyesek által istápoltsassék, a kik ily áldozatok meghozatalára vagyoni viszonyaiknál fogva képesek.

Ily nemeslelkű egyének hazánkban soha sem is hiányoztak, de mindamelllett ohajtom, hogy Excellentiád nemes példáját minél többen kövessék.“

TÁRCZA.

A király szava.

Hol a határod bős z tisz-áradat ?!
Homokmagaslat dombsorain dühöngsz ?...
Hol a teremtés kezdetében
Rakta az áradat a fővenyt le!

Később vidám lét ringa e tájakon...
E vad-madárral telt sikon éle a
Vadonba vágyó jó magyarság.
Nem te kötödted-e őt e sikhöz ?!

A sors szeszélyét bánat, öröm között
Majd délibábbal mosta virányod el,
Majd szép danáit zengve... e nép
Sirvavigadva, de bizton éle.

Ha ezred-éven láttad örömben őt,
Láttad türelmét — bajnoki tetteit...
S hogy már a jóllét hajnalától
Tükrödön üdvbíboruk piroslott:

Oh mondd, mi bánt, hogy ágyadat elhagyod?!
A gyenge ringás bösz robogásra vált?
A hon veszélyét sejtve adsz jelt
Tán, s az enyészet elől rohansz így?!

Vétett e nemzet honja vagy Istene
Ellen, s a bűnöst most veri érte meg?
Mondd: ostorozni fogja ezt csak,
Vagy letiporni akarja végkép!?

Nem!... A halál zord anyyala átfuta
Bár a magyarhon béke-virányain...
Megrendül a nép gyász nyomában,
S bérczeken és síkon osszerezen:

De a király szól! és a király szava
Mint égi lényé zengi be a hazát,
S a hon határán, tengeren túl
Könyre, könyörre találva terjed.

E szó: „S z eged lesz“!... Szent a király szava
Könycsepp sugáron rezg a szívekbe át...
Isten szavára lelt a nép most
És igazán szerető királyra.

Tombolj tehát ár, — bú-öröm áradat!
Ős bérczeinknek gyász könyözönje te!
Mert tán a sirva vigadó nép
Bú- és örömére fakadt köny-ár vagy.

Nem volt, de lesz hát a magyarok hona,
S e szép jövőnek hajnala lett Szeged!...
Ha ily királya van hazánknak:
Hogyne viradna meg a magyarra?!

Tapody Tamás.

Losonczy László költészete.

Ista Fülöp E. Adorján.

Nem egy költőnél tapasztaljuk, hogy a minden ítészek felett álló ítész, az idő, talán mindenkorra meghozá fölöttük igazságos bírálatát. Nemcsak a mi irodalmunkban, de más nemzetekében is találunk ily jelenségre. Nagy okának kell ennek lenni. Az idő: a nép; idő: az eszme; ezeknek képviselői: a nemzetek, az emberiség. Az emberek s idő változandók, de az egyénektől alkotott művek megmaradnak mindörökre; az idő semmivé teheti, de egyen nem diadalmaskodhatik, az emberi szellemen, mert ennek tudatában léteztök főnmarad. Az emberi szellem per excellentiam való nyilatkozata, a költés a költésben egy központban: az irodalomban marad fenn. S mint az ember nem örökké nagy s nemes minden tetteiben; mint nincs minden körülmények között egyenlőn hangolva: úgy mindaz, mit a költő alkot vagy létrehoz, csak e viszonyban marad fenn; s a mint megfelelnek a viszonyos örökszépnek, figyelmünket csak úgy érdemlik meg. De lehet-e valamely költőt e

két szélsőség közt, talán ingadozva megítélnünk? Összesíteni kell e végpontok különböző irányban elágazó vonalait s a közepen sok minden megfér, a mit talán egy irányban haladva, midőn egy nemes cél az örökszépnek a költő költeményeiben való nyilatkozását kutatjuk, mint a legmagasabb izléssel nyilatkozásában össze nem férőt, kivetnénk. Nem lehet ennél fogva elitélnünk azon költőt, ki talán csak nemzeti érzületünkben talál viszhangra, mert mint az emberiség egy sohasem volt s nem is lesz, úgy az egyes nemzetek is e külön egységökben különböznek egymástól s kell is hogy különbözzenek. Az a szépszerűet, mely a költésben azt a legmagasabbat keresi, mit az emberi ész az érzelem nyilatkozásában megkövetel, nagy lehet a maga szempontjából, de az életnek csak egyoldalú felfogásából emelkedik fel. Jogosultsága van; de ennél fogva számbavétlen nem szabad hagyni azokat sem, melyek épen e szempontnál fogva figyelmet nem érdemelhetnek. A nemzeti érzületnek a költésben szintannyi helye van, mint annak, mely talán magát — ezek fölé emelkedve — nyilatkozni gondolja. Vörösmarty „Szózat“-ja tuléli őt minden más műveiben, s a spanyol forradalmi dal:

„Föl! spanyol nép! zug az ostrom,
Fut a Bourbon kifele.
Összetört a bíboros trón:
Hányjuk a pokolra le.
A szabadság napja végre
Fölhalad a spanyol égre
Lángolóan, fényesen:
Nem ragadja vissza többé
Semmi zsarnok kénye sem!“

(Angolból ford. Ábrányi Emil.
Hon. 1868.)

fenn lesz még akkor is, midőn a nemzet halhatatlan költőit, újabb irányoknak hódolva, hírből fogja mint nagyot ismerni. Fenn, mert a mi érzetünk csak lehet — anyagi úgy mint szellemi tekintetben a szép s jó elérésére törekedve — az mind benn van e dalokban. Érezni fogjuk ezeket mindig s megértésökre nem kell magyarázat, épen mert érezzük.

Losonczy László olyan költő, kinek legnagyobb érdeme a magyarság; olyan, mely a jelen hatása alatt dallva közvetlenül a nemzeti érzületet illetve tartá fenn nevét. Nem olyan, kit egyedül csak irodalom ismerne, mert költeményei a nemzet szívében, a nép közt is el valának terjedve s fenn vannak még ma is. Kevés számuak azon dalai, melyek idegen nyelvre fordítva a költői nevet neki megszerezhetnék, de ezért korántsem tartozik azok közé, kit csak szerény szegénységünkben vehetne fel az irodalom-történész. Mert

„Mindenhol s minden nyelven egy a szépség,
Az örökké való, az igazi,
Mint egy a nap a mérhetetlen égen,
Bár sugára itt-ott különböző
Színekkel süt a feltekintő szembe.“ (Ahqvist.)

Költői ere változatos. Különös figyelmet érdemelnek hazafiú érzülettől átlengett dalai. Az ötvenes évek szomorúságai közt jöttek létre, melyek mély, kesergő bá-

natot, a haza vesztét, balsorsát igazán sirató, szíve mélyéből érző kedélyt mutatnak. Ilyen darabja csak egy néhány van, de elég neve fentarthatására; elég, hogy költői lelkületéről, ha nem is tehetségéről, meggyőzzön. Ilyen ez általánosan elterjedt darabja:

„Magyarország az én hazám,
Magyarnak szült édes anyám;
Magyar leány a kedvesem,
Szüret után el is veszem.

Vannak magyarok elegen,
A kiknek jobb az idegen,
Vegyén más a milyet akar,
Enyém talpíg legyen magyar.“

A verselés könnyű, a rimek szépek s kiválóan magyar szívhez szól. A költőnek ily szabad nyilatkozása, oly elnyomott korban, mint nálunk volt a Bach-uralom, érdem. Tompa burkoltabban, de keserűebben is nyilatkozott. De van ebben eszme is, mit megtalálunk, ha keresünk, a nélkül, hogy szörszálhasogatók lennének az eszmének a költeményekben való keresésében:

„Szeretem én a rózsámat,
De még inkább a hazámat;
Ha gyermeket ad az Isten:
Igaz magyarnak nevelem.

Élek rózsámmal jámborul,
Ha majd a sirhant rám borul:
Aluvásom édes leszen
Kedves hazám kebeleden!“ (I. 147. lap.)

Az a hazafiui eszme van ebben is, mit a „Szózat“-ban feltalálunk, népies irányban, érzelmileg ömlengőbben feldolgozva. Dallama is van, s azon időkben, ezelőtt husz-huszonöt évvel, midőn a magyaros érzelem a tilalom daczára szeretett nyilvánulni, különösen el volt terjedve; ma is hallhatni itt-ott, mint a régi „jó“ időkre emlékeztetőt. Ő gyakran ismétli magát. Egy-egy kedves gondolattól, érzelemtől nem tud könnyen megválni s így aztán nagyon sokszor hibát követ el. Így ez ismeretett darab gondolatban ugyanaz s majdnem azonos a tartalomban is „Magyarföld“ című darabjával. (II. 113. lap.) Szintén dallamával együtt volt elterjedve „Felköszöntés“ című darabja.

„Adjon Isten a magyarnak
Jó napot,
A kit a sors oly sokáig
Vert, csapott.
Adjon Isten a magyarnak
A mi kell,
A mi jót csak birni ohajt
A kebel.“

Kedvesen lep meg a sorakozott eszmének önmagokban való fokozódása, mely a második szakaszban:

„Adjon Isten a magyarnak
Dús hazát,
Dús hazában csöndes béke
Sátorát.

Béke sátorán szabad föld-
Birtokot,

A szabad föld birtokához
Egy jogot.“

a népkölteményekben is feltalálható progressióvá lesz, mely azonban önkénytelenül van s legkevésbé sem utánozva. Midőn a költő ugyanazt látszik mondani, de folyton erősítve s fokozatosan emelkedve az eszme tárgyalásában. Ilyen folytatólag is:

„Adjon Isten a magyarnak
Szép jövőt,
Hősi sugár termetéhez
Ép erőt.
Ép erőhöz hiven össze-
Forrt szívet . . .
Viszálkodhatott már eddig
Eleget!“

A fokozatosságot az egészben ép úgy feltalálhatni, mint az egyes szakokban. A negyedik szak:

„Adjon Isten a magyarnak
Vig kebelt,
Hírt, dicsőséget, hatalmat,
Pénzt, hitelt.
A magyar szó s a magyarnak
Jó neve,
Szerte széles e világot
Zengje be!“ (I. 173. lap.)

közönséges voltánál fogva el is maradhatott volna. Különben is a 3-ik szak bevégezése legjobban illik ily költemény végeül, s aztán ez utolsó szak nem is egyéb, mint egyes szók összefüzése a „mindent“ fogalmának kikerekítésére. Csökkentik e komoly irányu darabnak önálló értékét a pénz, hitel szók, melyek az Istentől való kérésül alakittatván, üreseké válnak. Hamisul pengenek, mint rossz pénz! Megemlítem még a „Szülőföldemhez“ címűt (1853. II. 109.), melyben az akkori idők vádaskodásainak, szöszegéseinek és számosak hazafiatlanságának szomorú képét adja. Költői értékkel nem bír. Keserűség szülötte, de mely nála hasonlíthatlannal szebben nyilatkozik „A vén czimbalmos“-ban:

„A sarokban egy kocsmában
Vén czimbalmos vár hiában.
Előtte az asztalvégen
Czimbalma ott nyugszik régen.

Várja, várja a vendéget,
Mulatozás, ivás végett . . .
Menni akar már végtére,
Midőn belép egy urféle.

Teins uram! kérem szépen, —
Igy szól hozzá keservében, —
Kérek egy vagy két garaskát,
Majd elverem a nótáját.

Hejh, téns uram! hajdanában
Több kedv lakott a kocsmában;
A czimbalom minden este
Élelmünket bekereste.

Nincsen senki jó emberem,
Kérem téns ur!... majd elverem,
A mint tudnom adta Isten:
„Nem ugy van már, mint volt régen.“

E rövid, de tartalmas vonásokban a haza szomoru sor-
sát foglalja. Borus inkább, mint sötét; keserű inkább,
mint bús, fájdalmas. Ettől eltekintve, maga a cigány,
alázatos kérésében s az olvasó előtt megtestesíthető
tapasztalt kérő alakjában gyönyörűen kidomborított
alak. Azon nép egy alázatos fiával találkozunk itt, me-
lyet Eötvös e kétes értelmű vonásokkal:

„Más népeké a nagy világ,
Nekünk hely nem marad;
Hazátlan a cigány szegény,
Hazátlan — de szabad.“

(Falujegyz. I. 111. lap.)

e nemzet sorsa felett mintegy kifakadt keserűséggel
oly találóan jellemez.

„A cimbalmos csak jár, csak jár...
S valahára cseng a pohár.
Mondja ez is, az is neki,
Czimbalmán ezt, s azt verje ki.

De ő mindig egyet játszik, —
Szempilláján könyecsepp látszik,
Nem ért, nem hall keservében, —
„Nem ugy van már, mint volt régen.“

A keserű fájdalom nyilatkozatai az ilyenek. Az az egy-
két garas, s majd midőn a cigány panaszkodik, hogy
„gyermekem van egy kuczkóval“, izléstelen kifejezések,
melyek többszöri előfordulásukkal zavarták volna a
komoly menetet, hangulatot. Rokon ezzel népies iránya.
Az ő költését általában jellemzi a népiesség, s az elta-
lált, valamint a nép szellemében alkotott, úgy az egyes
költőkben utánzott népiességet nem egy darabjából
fogom kimutatni.

„Nyomorúság az életem,
A sok adót én fizetem;
Nincs, ki könnyítse sorsomat,
Van, ki nevelje bajomat.“

Menetében s hangulatában önkénytelenül emlékeztet a
„Ne higj magyar a németnek“ kezdetű kurucz verse-
zetre.

„Én szántom fel az ugarat,
De buzát róla más arat.
Kapálom a szőlő tövét,
Hajh! de más szüri a levét.

Én állítom a katonát,
Én fizetem annak zsoldját.
Én csinálom meg a gátot,
Mégis én fizetek vámot.“

A rohamos indulat s szenvedély szülötte ez; különösen
emeli ezt a nyelvezetben levő nyomatékosság. Az el-
nyomatás keserűségében igazabban önmagához s szeb-
ben a nép fia sem nyilatkozhaték. A népköltésében is
általunk ilyent számtalant, s különb hangon a kurucz

vitéz sem szólt Tyukodi pajtásához. Ha az érzelmi vagy
alanyi költésében, nyilatkozásában realis látszatánál
fogva helyet nem is találhat, de politikai költésünk egy
gyöngyét teszi, melynek értékét a nép legjobban fel-
fogja, azt szájról-szájra adva. Elterjedve találta Erdélyi,
midőn a népdalokat gyűjtve, ezek közé felvette. Szá-
mos e helyzetből s ily körülményekből fakadt darabja
van, melyek azonban e felhozottakkal semmikép sem
versenyezhetnek. Ezek azon darabok, melyek mind ma-
gyar érzületünkhöz szólnak, s hogy e tekintetben is
van értékök, s hogy ezenkívül is bírnak értékkel, kimu-
tatám. Nem mindig akkor teljesíti a költő feladatát, ha
lyráját folytonosan eszméikkel tömködi; ha mindig csak
arra ügyekszik, hogy darabjai egy-egy kerek vagy ki-
domborodott eszme hordozói legyenek, hanem ha dall
ugy, mint lelke sugallja. A hivatott költőnek nem kell
keresni az eszmét, mert ez nála az érzelem kifolyása.
Ha dalaiban szívünkre hat, képes elbusítani, majd öröm-
könyekre fakasztani; képes ez érzelmek ezernemű hul-
lámain ringatózva nemesen gyönyörködtetni — teljesi-
tette feladatát. Losonczy ez imént idézett darabja a
népnek annyira eltalált észjárása, hogy a többi népies-
ségben ehhez viszonyítva csekélynek, hogy ne mondjam,
semminek mondhatjuk. Itt kedves vonásokra, vagy a
szerelmesben meglehetősen eltalált alakot találhatunk,
de elvégre is az egyén költői jellemét nem a költőileg
eltalálnak nevezhető vonások alkotják, hanem maga
egész költése. Losonczynál nem lehet szó semmiről, a
mi talán ítéletünket enyhítné, midőn népiességében nem
egyszer az undorodásig keresettnek, utánzottnak talál-
juk, mi őt ennek nemesebb irányban való nyilatkozásá-
ban gátolhatá. Hogy költői egyénnel van dolgunk, azt
jelzém s kimutatám, valamint azt is, hogy ez értékben
nem viszonyos, hanem való, önálló; de ha a költő nem
keble, hanem a kor intő szavára dall, s így ha Losonczy
is a nagy keresletnek egy szolgájaként csak a divatnak
hódolva ügyekszik népies lenni, s e keresletköltésen a
tettetés nyomait hagyta, méltán esik rovására. Ha nem
is keresünk népies darabjaiban eszmét, még csak valami
ujszerűt, érzelemlváltozatosságot sem találhatni benne.
Itt van egy egész darabja:

„Éd'sanyám csak ócsárolja babámat,
Alig bírom tartóztatni attámat;
De eltűröm bármit mond is, mert anyám...
Volna csak más, a szót majd megczifránám!

Ne bántsa kend éd'sanyám, — a galambom
Szegény árva leány, azt nem tagadom;
De jó dolgos, van olyan szép kis szája —
Nem ér annyit az uraság gulyája!

Hejh! csak el ne szólja tőlem a sátán:
Megélek én babámmal a jég hátán;
Ő kapálgat, én meg vágom a rendet,
Uri módon eltartjuk, ha kell, kendet.

A szeretőm jámbor, szelid, istenes,
Mint maga az angyal olyan szemérmes;
Hát magamról, hát magamról mit mondjak?...
Órangyalom egyedül ő lehet csak!

Ha oldalam mellett lesz kis angyalom:
Nem kell kocsmá, magam jóba foglalom;
Ne féljen kend, fejére nem hozok bút,
Egész faiu nem lát nálam jobb fiút.

Eddig bár megkorpázott is a vén pap:
Templomom a kocsmaház volt vasárnap;
Eztán már eljárók Isten házába . . .
Imádságom tom nem esik hiába.“

Mi ebben a népies? Mi az, mi által e darabot csak egy egyes népfia szájába adhatjuk? — Hogyha nem az anyja szólná meg kedvesét, hát attáját megczifrázná; hogy a szája többet ér, mint az uraság gulyája; hogy többet jár a korcsomába, mint a templomba; hogy a vén pap megkorpázza? stb., mindezek keresett szólás-, kifejezésmódok, egyéb semmitem. E népiessége nyilatkozik még több oly darabjaiban, melyeket az 1850-es évek hatására irt, mint „Magyar Laczi“ (II. 145.) stb. „Barna Pistá“-ban annyira közönséges s minden tűz nélkül való csárdai képet fest, hogy teljes izetlenné válik. Az ily népies elemű lyrai darabjaiban nagyon figyelme méltó, mint ügyekszik eltalálni a népiességet:

„Most látom már, hogy a remény
Csak aranyfüstös szép edény;
Hejh! mikor legszebben fénylik:
Földre esik, porrá török.“ (I. 8.)

Gyenge, logikátlanul összekötött. Az ilyenben meg el kell itélnünk:

„Hadd csaholjon a kuvasz, tán
Nem harap;
Hogyha tenné: üss fogára
Hap, hap, hap!“ (I. 35.)

Vagy: „Vigan élek a jelenben
Hap, hap, hap!“ stb.

Az ilyenek pedig gyakoriak nála s mindannyiszor, mert a költemény természetével meg nem egyezőleg használja, helytelenek. Nagy költőnél, ki egyebet is ad, nem csak szokat, ott kedvesen veszszük, de nála nem, mert csak mint holt anyag jelentkezik. Jellemző sajátja különösen a magyar népdaloknak, hogy az első sorban kifejezett hasonlatszerű s rendesen a természetből merített képpel kezdődnek. Ha szigoru logikai kapcsolatot az ilyenekben nem is találunk, de hogy bizonyos, az emberi s a külső természet összeköttetéséből származó nézetnek felelnek meg, nem tagadhatjuk. Találunk nála ilyen helyesen alkotottra is:

„Muskotályfürt, czukoralma,
Édes az én rózsám csókja;
Még sokkal édesebb volna,
Ha a világ meg nem szólna.“ (I. 36.)

Hanem aztán:

„Csizmámon nincs sarkantyú,
Hejh! de van szivemben bú!“ (I. 89.)

Ezt csak ő értette, jobban mondva, érezte, mert hogy mi összeköttetése van a csizmája sarkantyújának szive bújával, azt emberi elme felfogni nem képes. Az ilyen pedig:

„De én szegény úgy le vagyok kötve,
Mint a szarufához a nádkéve.“ (I. 18.)

a nagyot s ujat mondani akarás torzszülöttei. Gunyoros vagy humoros költeményben megállanak, de alanyi költésben, komoly iránynyal, legkevésbbé sem alkalmazhatók. Vannak azonban neki alanyi műkölteményei, hol ilyenekre nem igen találunk. S e kettő között a különbséget abban találjuk, hogy a keresésre való törekvést elvetve s ösztönszerűebben dallva, azt komolyabb iránynyal cseréli fel. Népiességével kapcsolatban elbeszéléseit említem, de csak azért, mert ilyenek is vannak, s hogy jellemzésem ne legyen egyoldalú, s itéletem tisztán a népies alanyit véve tekintetbe, talán elfogult.

(Vége köv.)

Irodalom.

— Uj, eredeti munka. Előfizetési felhívás Jedlicska Pálnak „Társadalmi testvérharc a modern jogállam s a kath. egyház között“ című művére. A keresztényellenes liberalizmus, mely hirdette az észistenitést s melőözve az isteni kinyilatkoztatásnak igazságait, egyik főfeladatául tűzte ki: a kath. egyháznak erkölcsi hatalmát s befolyását a társadalmi élet minden rétegében bénítani, a XVIII. század közepe óta törekvését kivált oda irányozta, hogy hizelgő s téves elméletekkel meghódítván az államhatalomnak kezelőit, őket a katolikus egyházzal szemközt ellenséges álláspontra helyezze. Az álliberalizmus e czélból oly hatalmi kört s oly társadalmi tényezőket tulajdonított az államnak, melyeket az egyház mindenkor saját birtokának vallott vala, s melyeket az egyház sarkalatos élveinek megtagadása nélkül soha fel nem adhat. Az államnak e hatalmi tulajdonságai folytán keletkezett a magát jogállamnak czimező modern államhatalom s a kath. egyház közötti harc, melyet a szerző társadalmi testvérharcnak nevezett el, minthogy csakugyan a kath. egyház s az állam — mint két ikertestvér — arra rendelvek az isteni gondviseléstől, hogy az emberi társadalmat összhangzatosan intézzék.

A mily kívánatos, hogy e társadalmi harczból a kath. egyház mint győztes az emberiség javára mihamarább kibontakozzék, ép oly bizonyos, hogy ez ohajtott diadalnak ünnepe csak akkor következhetik be, ha az emberiség nagyobb része, de főképp a társadalmi élet irányadó tényezői kellőleg tájékozva lesznek azon irányeszmőkre s kérdésekre nézve, melyeknek erélyes megoldásától függ az egyház s állam közti viszonyok békés s üdvözöl megállapítása.

A fentjelzett mű szerzője, inditva azon tapasztalatból, hogy a mily sokan szellőztetni szeretik az egyház s állam közti viszonyt érdeklő kérdéseket, ép oly kevesen dicsekedhetnek az ehhez szükséges ismeretekkel, e munkájában rövid felvilágosítást kíván adni az egyház s állam közti viszály okozta fontosabb eszmőkre nézve s bizonyítékokat ohajt szolgáltatni azon igazságnak, miként a kath. egyház az emberi társadalomnak legelső s legüdvösebb intézménye. E munka kivált az olvasóközönség azon részének szolgáland tanulságos olvasmányul, a mely életviszonyainál fogva nem szentelhet sok időt hason irányny terjedelmesebb művek olvasására.

A szerző kilencz önálló czikkre osztja fel munkáját. A cikkek czimei: I. Az állam czélja és eredete. II. A kath. egyháznak üdvös befolyása az államra. III. A modern jogállam jellemzése. IV. A kath. egyház mindenkor pártolta a józan szabadságot. V. A lelkiismereti szabadság. VI. A nevelés és iskola. VII. A házasság. VIII. A romai pápának tévmentessége tekintettel az államra. IX. A nemzeti egyház.

E munka vagy 18—20 iven, finom papíron f. évi ápril hó végéig fog az alulírott kiadónál megjelenni. Előfizetési ára 1 frt 20 kr.

Bolti ára, mely a munka megjelenése napjától lép érvényre, 2 frt o. é. leend. Gyűjtők 10 példány után egy tiszteletpéldányt kapnak.

Esztergom, 1879 febr. havában. Buzárovits Gusztáv, könyvkereskedő, nyomdatulajdonos, mint kiadó.

* * *

— **Előfizetési felhívás** Manning H. E. londoni bíbornok-érsek „Korunk négy főhibája“ című, a második angol kiadás után fordított művére. Minden gondolkozó fő meg van győződve arról, hogy az emberiség korunkban — beteg. Manning, a nagynevű bíbornok és író, mint valamely tapasztalatokban megőszült orvos, szemlét tart az egész földön — e nagy ispotályban — és az észlelt körjeleket főnczimzett művében teszi közzé. S ezek:

I. Az ész lázadása Isten ellen. (Az atheismus. Deismus s a gyakorlati hitelenség.)

II. Az akarat forradalma Isten ellen. (A forradalmak dicsőítése. A ker. házasság megtámadása. A tekintély gyűlölete. Az elpuhultság és világiasság szelleme.)

III. A társadalom elpártolása Istentől. (A kereszténység előtti, az azzal frígyre lépett, és az attól elszakadt társadalom.)

IV. Az Antikrisztus szelleme. (A politikának semmi köze a valláshoz? Az egyház elleni agyarkodás. A szerzetesi fogadalmak, a papság s a pápaság ellen intézett támadás.)

Ez rövid tartalma a műnek, melyben alkalmas gyógyszerkezeletről is gondoskodva van.

Megjelenni május hóban fog, terjedelme 7 (nyolczadalku) iv. Ára, bérmentes szétküldéssel, 60 kr. Minden öt példány után tiszteletpéldány jár.

Esztergomban, 1879. sz. József napján. Molnár Nep. János, esztergom. sz. k. városi segédlelkész.

* * *

— Az „Uj Magyar Sion“ márcziusi füzete a következő érdekes tartalommal jelent meg: XIII. Leo pápa legkegyelmesebb válasza a világ kath. hírlapíróinak üdvözlétére 1879-iki febr. 22-én. A föltámadt ninivíták és a biblia. Vásárutitól. A sirásó leánya. Pájer Antaltól. Egy tekintet középkori vallásos költészetünkre. Vadász Györgytől. A magyar egyház napjai. Irodalom és művészet. (Alphonse Dantier: Les Femmes dans le Société chrétienne. Ém. Bougaud: Le Christianisme et les temps présents. Ida Gräfin Hahn-Hahn: Wahl und Führung. Dr. Conrad Martin: Blicke ins Jenseits. P. Secondo Franco: Praktische Rathschläge für Eltern zur christl. Erziehung ihrer Kinder.) Vegyések.

* * *

— **Jótekonysági füzetek.** Sándor Kálmán marosvásárhelyi kir. táblai segédfogalmazó jeles tehetségeit utóbbi időkben nemcsak a társadalmi irodalom művelésére, hanem jótekonyság czélok előmozdítására is szenteli. Közlelebről a szegedi árvizkárosultak javára következő két füzet jelent meg tollából: 1. „A nőkről

a nőknél“, írta és egy jótékonyczélú „fillérestély“-en fölolvasta Sándor Kálmán, harmadik kiadás, ára helyben 10 kr, postán bérmentve küldve 12 kr. Szerző, ki e füzetek két első kiadásának tiszta jövedelméből a „maros-vásárhelyi jótékony nőegylet“-nek egy hatvan frtos, a „Clotild-székely-leányárvaház“-nak egy ötven frtos alapítványt tett, jótékonyági füzeteinek ezen 3-ik kiadásából 500 példányt — 50 frt o. é. — a költségek levonása nélkül a legmagyarabb város: Szeged árvizkárosultjai javára ajállott föl. 2. „A tiszteletbeli államhivatalnok“, humoristikus rajz, írta és a szegedi árvizkárosultak javára rendezett „fillérestély“-en fölolvasta Sándor Kálmán, ára ennek is helyben 10 kr, postán bérmentve küldve 12 kr. Szerző ezen füzetének, valamint „A csók története“ című korábban megjelent füzetének is ezer példányát — 100 frt o. é. — a költségek levonása nélkül ajállotta föl a szegedi árvizkárosultak javára. A füzetek megrendelhetők Maros-Vásárhelyt szerzőnél. Ajálljuk olvasóink figyelmébe annál is inkább, mert nemcsak tanulságos, hanem kedélyerítő tartalmuknál fogva igen jó olvasmányul szolgálnak.

A napi események köréből.

— Az erdélyi főpásztor dr. Fogarasy Mihály ó Nagyméltósága f. ápril hó 18-án ó Felsőgeik ezüstmenyekzőjének ünnepélyére Bécsbe utazott. Megelőző nap a káptalan, központi papság s a tanári kar mélt. Lőnhárt Ferencz nagyprépost ur vezetése mellett busztisztelgésre jelent meg ó Nagyméltóságánál. A főpásztor viruló egészségben indult a hosszú utra, kísértetve mindnyájunk azon imaszerű ohajtásával, hogy Isten angyala szerencsésen vigye és ismét ép egészségben vezérrelje vissza körünkbe kegyelmes urunkat és atyánkat.

— **Jubileumi teljes bucsu.** A romai pápák trónra lépésök első évében egyetemes jubileumi teljes bucsut szoktak engedni. XIII. Leo pápa ó Szentsége is f. évi febr. 15-ről kelt apostoli levelében jubileumot engedélyezett. A püspöki székesegyházban ezen bucsu elnyerésének módozata és föltételei husvét első napján hirdették ki, időtartamul a husvétől pünkösztig terjedő időköz, kétszeri látogatásra pedig a székesegyház, a helybeli irgalmasrendű apáczák zárdái temploma s a szentferenczrendi templom jelöltetvén ki.

— **Haynald Lajos kalocsai érsek ur ó excját közelebről bíbornoki méltósággal fogja kitüntetni pápa ó Szentsége.**

— **Merénylet.** Sándor orosz czárra husvétnapján — ápril 13-án — Solowjeff nevű egyén négyser lőtt; a czár sértetlenül maradt; a merénylőt azonnal elfogták. Szentpétervár fényesen kivilágított s lobogókkal diszítettett a czár szerencsés megmenekülése alkalmából.

— **Vevény.** Szeged szab. kir. város polgármesterétől. 523. szám. eln. 1879. A „Közművelődés“ tekintetes Szerkesztőségének Gyulafehérvárt. Midőn a f. évi márczius hó 22-én kelt becses soraival az itteni árvizkárosultak részére segélyképen küldött 100 frtnak átvételét ezennel elismerném, engedje meg, hogy Szeged város végségre jutott közönsége nevében ez uton is kifejezzem legforróbb köszönetemet nagylelkűségükért. Szeged, 1879. évi márczius hó 30-án. Pálffy Ferencz, polgármester. —

A később érkezendő vevényeket is közölni fogjuk az adakozók megnyugtatóására.

Kiadja: az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA. Szerkesztőtársak: ÁVÉD JAKÓ, BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, GIDÓFALVY GERGELY.

Nyomatott Klüger Bernátnál a lyc. gyorssajtóján Gyulafehérvárt 1879.